

Roll No. : .....

Total No. of Questions : 12]

[Total No. of Printed Pages : 4

APF-2035

M.A. (Final) Examination, 2022

SANSKRIT

Paper - VII (B)

(वर्ग 'ब' वैदिक साहित्य तथा संहिता पाठ)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

खण्ड-अ

(अंक : 2 × 10 = 20)

नोट :- सभी दस प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 50 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 2 अंक का है।

खण्ड-ब

(अंक : 8 × 5 = 40)

नोट :- सात में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 200 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 8 अंक का है।

खण्ड-स

(अंक : 20 × 2 = 40)

नोट :- चार में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 500 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 20 अंक का है।

खण्ड-अ

1. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः। पञ्चाशत् शब्देषु उत्तरो प्रदेयः-

(i) ऋग्वेदीय दशममण्डलस्य नवत्युत्तरशततमस्य (190) सूक्तस्य स्वारस्यं प्रतिपाद्यताम्।

(ii) मम पुत्राः शत्रुहणोऽथो मे दुहिता विराट्।

उताहमस्मि संजया पत्यौ मे श्लोक उत्तमः॥

अस्य मन्त्रस्य भावः संस्कृतेन लेखनीयः।

BR-333

(1)

APF-2035 P.T.O.

- (iii) यो वः शिवतमो ..... इति मन्त्रं पूर्णतया लिखन्तु।
- (iv) 'शतं जीवः शरदो वर्धमानः' इति मन्त्रस्य सारः संस्कृत-भाषया लिखन्तु।
- (v) 'भूर्भुवः स्वः। तत्सवितुः' इति मन्त्रस्यार्थः लेखनीयः।
- (vi) वाजसनेयि संहितायाः प्रथमाध्यायस्य एकं मन्त्रं लिखन्तु।
- (vii) ऋतं च सत्यं चाभीह्वात्तपसोऽध्यजायत।
ततो राज्यजायत ततः समुद्रो अर्णवः॥
इत्यस्य मन्त्रस्य पदपाठः लेखनीयः॥
- (viii) धनान्नदान-सूक्तस्य ऋषिः छन्दश्च प्रतिपाद्यताम्।
- (ix) 'सायणाचार्यस्य वेदभाष्यः कर्मकाण्डपरः' इति विवेच्यताम्।
- (x) वेदाङ्गानां नामानि महत्वञ्च प्रतिपाद्यताम्॥

खण्ड-ब

नोट :- अधोलिखितेषु पञ्चप्रश्नाः समाधेयाः (प्रश्नसंख्या द्वितीयः तृतीयश्च अनिवार्यौ स्तः। शतद्वयेषु शब्देषु (200) उत्तरो लेखनीयः।

2. कस्यचिदेकस्य मन्त्रस्य संस्कृतमाध्यमेन व्याख्या विधेया—

- (क) उत त्वः पश्यन्नददर्श वाचमुत त्वः शृण्वन्न शृणोत्येनाम्।
उतो त्वस्मै तन्वं वि सस्त्रे जायेव पत्य उशती सुवासाः॥
- (ख) अपेहि मनसस्पतेऽपक्राम परश्चर।
परो निऋहत्या आ चक्ष्व बहुधा जीवतो मनः॥

3. कस्यचिदेकस्य मन्त्रस्य ससन्दर्भं व्याख्यां संस्कृतमाध्यमेन कुर्वन्तु—

- (क) अहं राष्ट्री संगमनी वसूनां चिकितुषी प्रथमा यज्ञियानाम्।
तां मादेवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थात्रां भूर्यावेशयन्तः॥
- (ख) अहं रुद्राय धनुरातनोम ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उ।
अहं जनाय समदं कृणोम्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश॥

4. कस्यचिदेकस्य मन्त्रस्य टिप्पणियुता सन्दर्भयुता च व्याख्या विधेया—
 (क) अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम्।
 इदमहमनृतात् सत्यमुपैमि ॥
 (ख) शन्नो मित्रः शं वरुणः शन्नो भवत्वयमा।
 शन्नऽइन्द्रो बृहस्पतिः शन्नो विष्णुरुक्रमः ॥
5. कस्यचिदेकस्य मन्त्रस्य पदपाठः लेखनीयः।
 (क) कया नश्चित्रऽआ भुवदूती सदावृधः सखा।
 कया शचिष्ठया वृता ॥
 (ख) प्रत्युष्ट्रक्षः प्रत्युष्टाऽअरातयो निष्टप्त्रक्षो निष्टप्ताऽअरातयः। उर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥
6. (क) 'शास्त्रदृष्ट विरोधाच्च' इति सप्रसंगं व्याख्यायताम्।

अथवा

- (ख) वेदानां अपौरुषेयत्वं प्रतिपाद्यताम्।
7. कस्यचिदेकस्य मन्त्रस्य अर्थः विधेय—
 (क) नमस्ते प्राण क्रन्दाय नमस्ते स्तनयित्त्वे।
 नमस्ते प्राण विद्युते नमस्ते प्राण वर्षते ॥
 (ख) आचार्य उपनयमानो ब्रह्मचारिणं कृणुते गर्भमन्तः।
 तं रात्रीस्तिस्त्र उदरे बिभर्ति तं जातं द्रष्टुमभिसंयन्ति देवाः ॥
8. कस्यचिदेकस्य मन्त्रस्य सप्रसंगं व्याख्या करणीया—
 (क) चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः।
 आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥
 (ख) तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्तोर्विततं सं जभार।
 यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥

खण्ड-स

नोट :- अधोलिखितेषु चतुर्षु प्रश्नेषु द्वौ प्रश्नौ शतपञ्चषु (500) शब्देषु समाधेयौ—

9. मन्त्रद्वयस्य ऋषिच्छन्ददेवतादि निर्देशपूर्वकं व्याख्या सम्पादनीया—
 (क) सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत्।
 दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो स्वः ॥

- (ख) यदिन्द्र ब्रह्मणस्पतेऽभिद्रोहं चरामसि ।
प्रचेता न आङ्गिरसो द्विषतां पात्वंहसः ॥
- (ग) अहं केतुरहं मूर्धाहमुग्रा विवाचनी ।
ममेदनु क्रतुं पतिः सेहानाया उपाचरेत् ॥
- (घ) समजैषमिमा अहं सपत्नीरभिभूवरी ।
यथाहमस्य वीरस्य विराजानि जनस्य च ॥
10. सूक्तद्वयस्य सारांश प्रतिपाद्यताम्—
- (क) कालसूक्तम्
(ख) प्राणसूक्तम्
(ग) ज्ञानसूक्तम्
(घ) सूर्यसूक्तम्
11. मन्त्रद्वयस्य सन्दर्भटिप्पणी पुरस्सरं व्याख्या करणीया—
- (क) तस्माऽअरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ ।
आपो जनयथा च नः ॥
- (ख) यतो यतः समीहसे ततो नोऽअभयं कुरु ।
शं नः कुरु प्रजाभ्योऽअभयं नः पशुभ्यः ॥
- (ग) इन्द्रो विश्वस्य राजति ।
शन्नोऽअस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥
- (घ) वसोः पवित्रमसि शतधारं वसोः पवित्रमसि सहस्रधारम् ।
देवस्त्वा सविता पुनातु बसोः पवित्रेण शतधारेण सुप्वा कामधुक्षः ॥
12. ऋग्वेदभाष्यभूमिकामधिकृत्य 'वैदिकमन्त्राणां अर्थवत्ता' विवेच्यताम् ।

अथवा

ऋग्वेदभाष्यमधिकृत्य विधिवाक्यानां प्रामाण्यस्य समीक्षा क्रीयताम् ।